-4. MAI 1970
NORSK PEDAGOGISK STUDIESAMLING

HJERTE BLADET

ORGAN FOR ÅNDSSVAKESAKEN I NORGE

16. ÅRGANG NR. 2 - 1970

HJERTE BLADET

UTGIVER: SAMORDNINGSRÅDET FOR ÅNDSSVAKESAKEN I NORGE
SEKRETÆR: ADVOKAT KAARE JØNSBERG, TORGGATEN 10, OSLO 1

Redaktør: Ruth Erlandsen

Redaksjonskomité: Kari Bredal - Einar B. Skattum - Alfhild Hansson
Konsultative medlemmer: Knut Werner, Johs. Gilleberg, Stein Vik

♥

Alle henvendelser angående abonnement og adresseforandringer skjer til forretningsføreren Gunvor Heier, Postboks 167, 1324 Lysaker.

Innbetaling for abonnement til postgirokonto 9473, bankgirokonto 6088.05.01081 eller til forretningsføreren. Bladet kommer med 6 nummer i året.
Kontingenten er kr. 8,— pr. år.

Henvendelser ang. annonser og betaling for disse skjer til Aug. Hanssens Forlag, Ø. Slottsgt. 5, II etg., Oslo 1.

Manuskripter til Hjertebladet sendes redaktøren Ruth Erlandsen, Kirkeveien 44, Oslo 3.

Følgende organisasjoner er tilsluttet Samordningsrådet for åndssvakesaken i Norge:

De Norske Diakoners Broderforbund
Nasjonalforeningen for Folkehelsen
Norges Bondekvinnelag
Norges Husmorforbund
Norges Røde Kors
Norsk Lærerlag
Norsk Folkehjelp
Norske Kvinners Sanitetsforening
Åndssvakesakens bestyrerforening

♥

I DETTE NUMMER:

Gjør slutt på uretten - Idrettslek, mål, muligheter, midler. Av idrettskonsulent Gunnir Mathiesen - Offentlig komitéutredning støtter åndssvakeomsorgens krav - Flest nye daghjemsplasser i fjor - Stortingskrav til staten etter befaring - Førsterett til voksenopplæring - Australsk 5-årsplan - Misnøye med Israels lov om åndssvakeomsorg - Fysisk fostring må omfatte alle, også sengeliggende pasienter - Utveksling av metodiske erfaringer innen kroppsøvingsfaget - Samfunnets servicetilbud II. Av overlege Chr. Lohne Knudsen - Landet rundt

GJØR SLUTT PÅ URETTEN

På Samordningsrådets siste fagkonferanse ble det enstemmig vedtatt å sende denne henstilling til Kirke- og Undervisningsdepartementet, Sosialdepartementet og de fylkeskommunale myndigheter:

250 aktive medarbeidere i åndsssvakeomsorgen samlet til konferanse om fysisk fostring for psykisk utviklingshemmede i Oslo 12. mars 1970, vil slå fast at det i dag er et enormt udekket behov for fysisk fostring.

De aller fleste institusjoner for psykisk utviklingshemmede mangler de mest elementære hjelpemidler og anlegg, som idrettsplass, gymnastikklokale, svømmehall, skibakke, lysløype osv. Systematisk fysisk fostring vil være umulig i de fleste institusjoner, også fordi man ikke har nok utdannede instruktører.

Statens Ungdoms- og Idrettskontor har ved sin virksomhet i noen år lagt et godt grunnlag og utarbeidet planer for idrettslig utfoldelse og fysiske aktiviteter. Kontoret har også utarbeidet et opplegg for utdannelse av instruktører som rent pedagogisk kan følge opp de praktiske tiltak.

Erfaringene fra denne virksomheten er meget oppsiktsvekkende og viser at selv de sterkest funksjonshemmede har stort utbytte av slik trening, både mentalt og fysisk. Den sentrale ledelse i dette arbeid i Statens Ungdoms- og Idrettskontor må derfor styrkes med større personale og bedre økonomi slik at planene kan realiseres snarest mulig. Målsettingen må være at de funksjonshemmede må komme på like linje med den øvrige befolkning når det gjelder mulighetene for fysisk fostring.

Konferansen som arrangeres av Samordningsrådet for Åndssvakesaken i Norge, vil kreve at våre myndigheter treffer konkrete tiltak som kan føre til at denne urett overfor de psykisk utviklingshemmede snarest kan opphøre.

IDRETTSLEK

Mål — muligheter — midler

Av idrettskonsulent Gunnar Mathiesen

Ved VM på ski i Tsjekkoslovakia hørte vi ofte referert at langrennseliten vår var tapere allerede i starten.

Det er de eldste av våre klienter innen åndssvakeomsorgen som har tapt løpet hva angår tilbud om idrettslige aktiviteter. I mange år har de blitt liggende etter i starten. Men de unge innenfor åndssvakeomsorgen i dag, er allerede gått i grogene og har begynt løpet, og er på god vei inn i et normalisert og motivert idrettsmiljø.

Bakkebø-undersøkelsen, der vi undersøkte om det nyttet med idrettslige aktiviteter for åndssvake (gjengitt i boka «Helsesport for utviklingshememde» Statens ungdoms- og idrettskontor 1967), ga oss et tydelig svar på at det ikke bare nyttet med idrettslige aktiviteter, men at vi rett og slett ikke kunne la være for fremtiden å gi dem dette tilbudet.

Klientellet var samlet i åndssvakeinstitusjoner fordi de hadde en psykisk funksjonshemning. Dersom vi ikke nå hadde tatt til med fysiske aktiviteter, kunne vi risikere å ha dem i institusjon også pga. fysiske hemninger.

Etter Bakkebø-undersøkelsen satte vi for det fremtidige arbeide på dette feltet opp følgende *målsetting:*

1. *Å gjøre elevene glade i kroppsøving, gymnastikk, leik og idrett, slik at kroppsøvingen kan være med på å tilfredsstille deres behov for beskjeftigelse i fritiden.*

2. *Å styrke elevenes helse.*

Har man fått dem interesserte, vil det også bli lettere for oss å gi dem gode helsevaner slik at de selv til en viss grad kan forstå verdien av en god allmenn tilstand.

3. *Å fremme en mer avbalansert utvikling hos elevene — fysisk og psykisk.*

Skal man karakterisere kroppsholdningen hos de psykisk utviklingshemmede, må man si at den jamt over er meget dårlig. Korrigerende holdningsøvelser må derfor få en bred plass i undervisningsoppleg-

get for å få fram en ønsket harmonisk utvikling av elevene.

Da må man imidlertid ha dem under observasjon på deres arbeidsplasser slik at man kan gi dem rettleiing i arbeidsteknikk. En dårlig arbeidsteknikk kan utvilsomt rive ned det man vil bygge opp i gymnastikksalen og på idrettsplassen.

4. *Å gi dem følelsen av å ha personlig verdi.*

Mange — ja kanskje flesteparten av elevene — har sjelden fått oppleve dette som kanskje betyr mest av alt for disse menneskene. I dagliglivet har man altfor lett for å ta fra dem den personlige verdi. Idretten kan utvilsomt være med på å gi tilbake noe av det tapte.

De har så altfor ofte vært tapere fordi kravene ofte har vært satt for høyt for dem. Gjennom idretten kan vi gi dem arbeidsoppgaver de mestrer, hver på sitt trinn.

Sammen med den daglige terapeutiske virksomhet på hjemmet, kan idretten gi dem følelsen av å være et individ i et samfunn som har bruk for dem.

5. *Å gi dem en sosial utvikling slik at de tilpasser seg menneskene i deres omgivelser.*

Ved å få elevene til å forstå og innordne seg etter de regler, krav og bestemmelser som idretten stiller til dem, skulle vi tro at de lettere kunne øves opp til å innordne seg i andre situasjoner, og til bedre å respektere de lover og vedtekter samfunnet stiller opp.

6. *Å styrke elevenes sans for god og vakker holdning og for lett og ledig bruk av ledd og lemmer.*

Her vil nok instruktøren finne at det kan være vanskelig å styrke sansen for god og vakker holdning hos elevene. Mange vil ikke ha evnen til å kunne fatte betydningen av en god og vakker holdning og lett og ledig bruk av ledd og lemmer.

Men har de så pass evner at de kan oppfatte fordelene ved det, er det også lettere å få dem til å være med å løse de ulike oppgaver for å nå målet.

Har vi muligheter?

Et motivert og interessert personale er en betingelse for å få oppfyllt målsettingen.

Områdeoverleger, bestyrere, ulike terapeuter, avdelingsledere og annet personale er så godt som alle klar over den store verdien de forskjellige aktiviteter har som et nødvendig terapeutisk middel for å fostre våre barn og unge.

Det ligger i barnas natur å være motivert for idrettsleker. Bare en mindre prosent må en bevisst motivere for å få med.

De vanskeligste å motivere er ofte de som trenger idretten mest, nemlig de som er mest psykisk og fysisk retarderte. Men når vi vet at behovet for idrettslige aktiviteter øker med funksjonshemningen, må vi sette alt inn for å få også disse med.

Instruktører og utdanning

Det er imidlertid ikke nok med en målsetting og et motivert personale og ditto elever. Vi må også ha noen som kan forestå virksomheten slik at den kan bli meningsfylt.
Vi har satset på tre sektorer for utdanning av instruktører:

1. Motiverte og interesserte av personalet.
2. Vernepleireskolene.
3. Elever ved Voss Folkehøgskole, idrettslinja.

De to førstnevnte grupper er tiltenkt den daglige fysiske fostring på på avdelingene, mens elevene fra Voss Folkehøgskole er tiltenkt spesielle faste stillinger som idrettskonstruktører ved hjemmene. Første skoleår får elevene ved vernepleierskolene 4 forelesningstimer, annet skoleår en ukes grunnkurs på like fot med annet interessert og motivert personale på hjemmene. For folkehøgskole-elvene blir dette lagt inn i pensum sammen med de øvrige ca. 725 timer i idrettsfag som elevene har. Neste tilbud er en ukes skikurs som for vernepleierskole-elevene blir tatt tredje året. For alle er det en betingelse at de har gjennomført grunnkurs før en kan ta et **videregående** kurs.

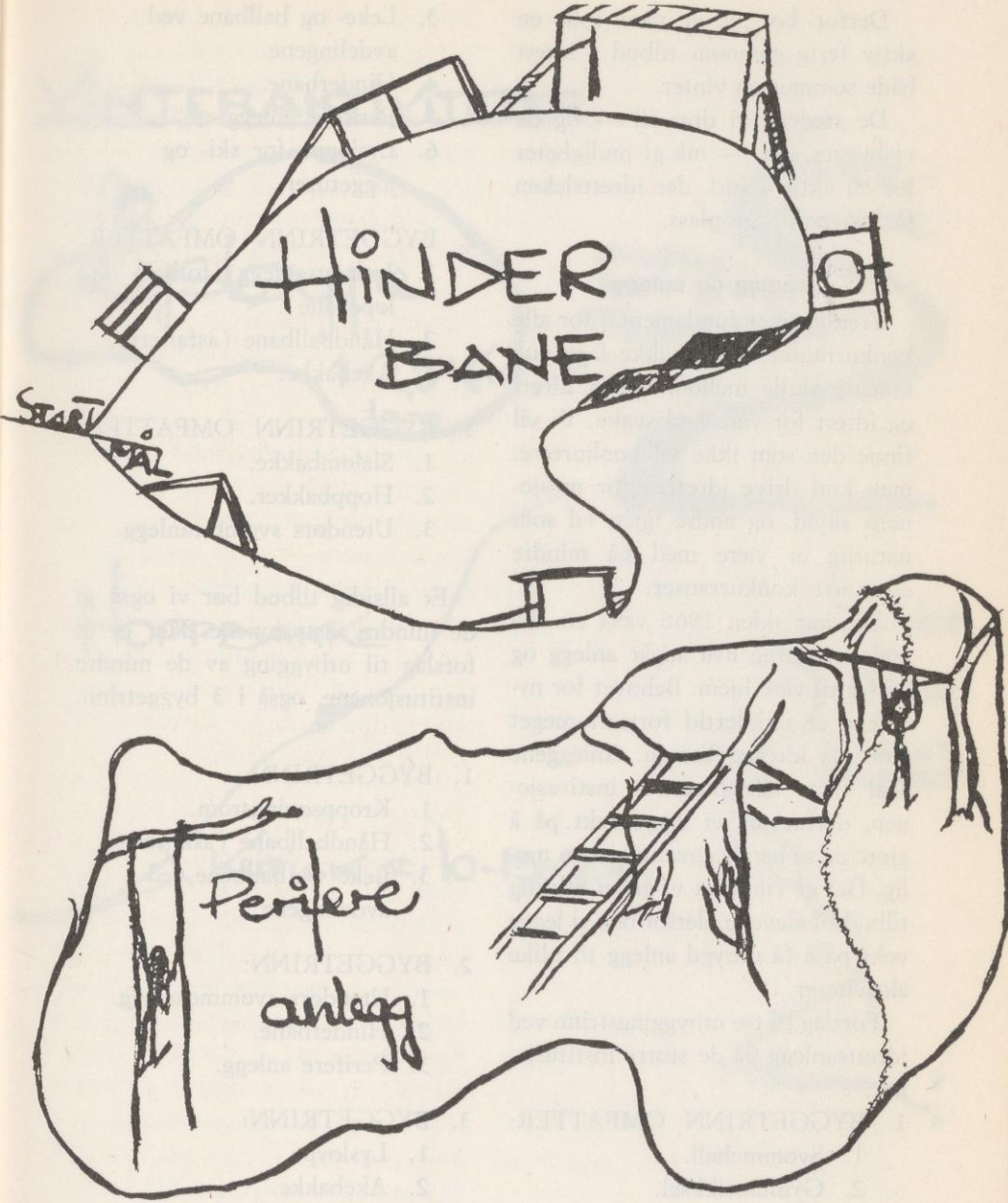
Fra 1970 vil en også kunne ta **andre kurs** i forskjellige idretter, **spesialkurs** for bevegelsesskadde, **småbarnsgymnastikk** og leker og **andre kurs som** skulle være aktuelle. **Rekrutteringen** av elever fra Voss **Folkehøgskole** til faste stillinger som idrettsinstruktører er så god at det ikke skal stå på folk, bare stillinger etter hvert kan opprettes.

Kursmuligheter

Et ferietilbud til alle våre barn og unge er etter hvert blitt mere naturlig, og om noen år bør det for alle bli en selvfølge. Reiser i inn- og utland griper mere om seg. Noen finner vegen til pensjonater ved badestrender, andre tar teltet med, eller de legger turen til hjemmets egen hytte eller utfartsted og andre igjen tar skiene med til høgfjellshotellet.

Noen har etter hvert også funnet det riktig å legge turen utenom landets grenser til varmere land, og snart vil åndssvakeomsorgen få sin egen solgård i syden.

Personlig er jeg av den oppfatning at den beste feriehvile vil være i aktivitet — først og fremst i idrettslig aktivitet.

HINDER
BANE
START
MÅL
Perifere
anlegg

Derfor bør vi gi våre folk en aktiv ferie gjennom tilbud i idrett både sommer og vinter.

De stedene vi drar til — og de vi bygger selv — må gi muligheter for en aktiv fritid, der idrettsleken får sin naturlige plass.

Trening og anlegg

Treningen er fundamentet for alle konkurranser. Vi må ikke lage noe kunstig skille mellom vanlig idrett og idrett for våre åndssvake. Vi vil finne den som ikke vil konkurrere, men kun drive idretten for mosjonens skyld, og andre igjen vil som naturlig er være med på mindre og større konkurranser.

Det har siden 1966 vært en rivende utvikling hva angår anlegg og utstyr til våre hjem. Behovet for nyanlegg er imidlertid fortsatt meget stort på idrettssektoren. Anleggene skal tjene alle innenfor institusjonen, derfor må vi legge vekt på å gjøre de så handicapvennlig som mulig. Det er viktig at vi gir et allsidig tilbud til elevene, derfor bør vi legge vekt på å få utbygd anlegg til ulike aktiviteter.

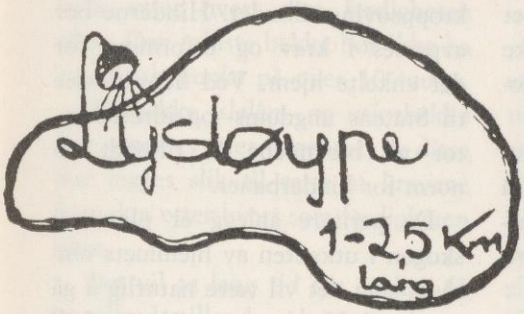
Forslag til tre utbyggingstrinn ved idrettsanlegg på de større institusjoner:

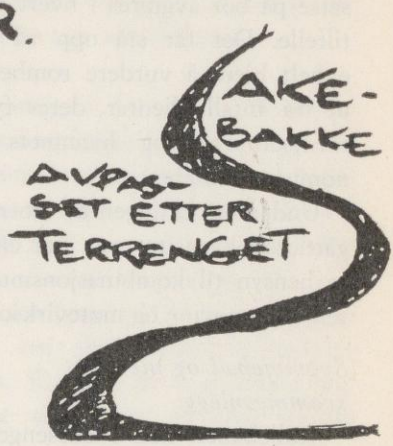
1. BYGGETRINN OMFATTER:
   1. Svømmehall.
   2. Gymnastikksal.
   3. Leke- og ballbane ved avdelingene.
   4. Hinderbane.
   5. Perifere anlegg.
   6. Lysløype for ski- og joggeturer.
2. BYGGETRINN OMFATTER:
   1. Indrettsanlegg (fotball- og løpebane).
   2. Håndballbane (asfaltert).
   3. Akebakke.
3. BYGGETRINN OMFATTER:
   1. Slalombakke.
   2. Hoppbakker.
   3. Utendørs svømmeanlegg.

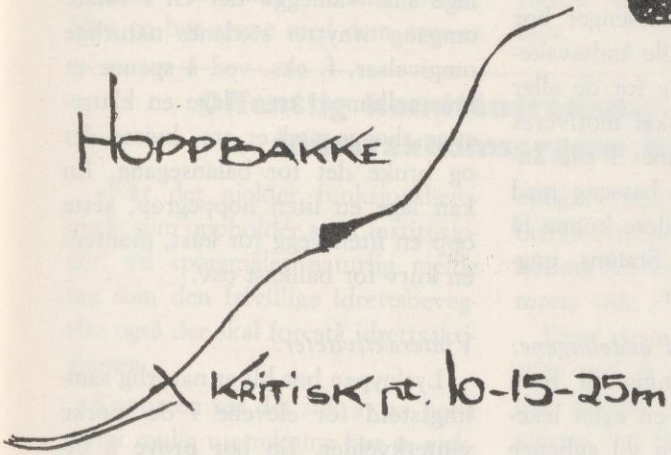
Et allsidig tilbud bør vi også gi de mindre instusjonene. Her er et forslag til utbygging av de mindre institusjonene, også i 3 byggetrinn.

1. BYGGETRINN:
   1. Kroppsøvingsrom.
   2. Håndballbane (asfaltert).
   3. Leke- og ballbane ved avdelingene.
2. BYGGETRINN:
   1. Utendørs svømmeanlegg.
   2. Hinderbane.
   3. Perifere anlegg.
3. BYGGETRINN:
   1. Lysløype.
   2. Akebakke.

VINTERAKTIVITETER.

Gymnastikksal og kroppsøvingsrom:

Hvilken størrelsesorden en skal satse på bør avgjøres i hvert enkelt tilfelle. Det får stå opp til hvert enkelt hjem å vurdere rombehovet ut fra antall klienter, deres fysiske forutsetninger og hjemmets økonomiske muligheter.

Under utformingen av størrelsen, garderobekapasitet osv. bør en også ta hensyn til kombinasjonsmuligheten kroppsøving og møtevirksomhet.

Svømmehall og utendørs svømmeanlegg:

Rullebanen ned i bassenget bør være obligatorisk på alle åndssvakehjem. Et plaskebasseng for de aller minste og dem som skal motiveres for svømming bør finnes i alle anlegg. Typetegning for basseng med nedkjøringsrampe vil dere kunne få ved henvendelse til Statens ungdoms- og idrettskontor.

Leke- og ballbane ved avdelingene:

Det bør i tilknytning til hver avdeling prosjekteres en egen leke- og ballbane. Størrelsen vil avhenge litt av avdelingens størrelse og klientell. Noen bør utstyres med lekeapparater for de minste elevene, mens andre avdelinger bør få en liten plass for enkle leiker og ballspill, slik at den lille plassen kan dekke det daglige behovet for mosjon på avdelingene.

Hinderbaner og perifere anlegg:

Hinderbanen er et både billig, morsomt og pedagogisk godt middel som ledd i den totale utforming av kroppsøvingstilbudet. Hinderne bør avpasses i krav og utforming for det enkelte hjem. Ved henvendelse til Statens ungdoms- og idrettskontor vil hjemmene få tilsendt en norm for hinderbaner.

De perifere anlegg er plasser i skogen i utkanten av hjemmets område, som det vil være naturlig å gå en tur til. Her kan en med stort hell lage små «anlegg» der en i første omgang utnytter stedenes naturlige omgivelser, f. eks. ved å spenne et tau mellom to trær, lage en klatrestige, hogge ned et tre, kviste det og bruke det for balansegang. En kan lage en liten hoppegrop, sette opp en liten vegg for kast, montere en kurv for ballkast osv.

Vinteraktiviteter:

Lysløypen bør bli et naturlig samlingsstetd for elevene i de mørke vinterkvelder. En bør prøve å utnytte annet eksisterende lys, f. eks. fra idrettsplassen når en skal anlegge lysløype. Har en gode grunnforhold vil det være en stor fordel å legge løypen slik at en kan utnytte den som joggeløype utenom vintersesongen.

Hoppbakker vil også bli aktuelt

på enkelte institusjoner, og de første har allerede fått sine. Det beste vil være å ha flere små bakker ved siden av hverandre, slik at en kan øke kravene etter hvert som ferdigheten øker. Den minste bakke bør ikke ha et kritisk punkt på over 10 meter.

Akebakke, slalåm- og utforbakke bør avpasses etter terrenget, og disse bør legges slik til rette at kravene kan økes etter hvert som ferdigheten øker.

Det vil ta lang tid før en kan få en tilfredsstillende anleggsmessig utbygging innenfor institusjonene. Men en bør regne med dem som et faktum i den videre utbygging av våre eldre institusjoner, og de må frem for alt vies plass under utformingen av nye institusjoner.

———

La meg til slutt på ny få understreke betydningen av idrettslige aktiviteter for alle klienter innen åndssvakeomsorgen. Vi må ta sikte på å få alle med, uansett psykisk eller fysisk funksjonshemning. Vi har trodd for lenge på det gamle «spøkelse» om ikke undervisningsbare elever. Kunsten er å gi tilbud om riktige aktiviteter til hver enkelt elev.

Offentlig komitéutredning støtter åndssvakeomsorgens krav

«Når det gjelder funksjonshemmede som oppholder seg i institusjoner, vil spørsmålet naturlig melde seg som den frivillige idrettsbevegelse også der skal forestå idrettsaktiviteten.

Komitéen ser det slik at en her i størst mulig utstrekning bør se virksomheten som et ledd i institusjonens totale arbeidsprogram. Det bør være institusjonenes eller vedkommende offentlige forvaltningsorgans sak å se til at dette skjer.

Imidlertid er det etter det opplyste på det rene at institusjonene i dag på langt nær kan makte en slik oppgave, og det er derfor gitt sterke uttrykk for ønskeligheten av fortsatt innsats fra Ungdoms- og idrettskontorets side.

Etter dette er komitéen blitt stående ved at den sentraladministrative innsats som behandler idrettssakene, bør fortsette sitt arbeide på helsesportens område.

Oppgavene må i første rekke være å få virksomhet i gang og apparatet utbygd innenfor institusjonene og organisasjonene.»

Fra innstillingen av 4. juli 1969 fra Sandane-komitéen, nedsatt ved kongelig resolusjon for å utrede behovet for idrett og fysisk fostring.

Flest nye daghjem-plasser i fjor

Det bygges daghjem for psykisk utviklingshemmede i en rekke av landets kommuner og mange støttelag og organisasjoner planlegger dagsentra i samarbeid med myndighetene. De foreløbige oppgaver for 1969 fra Kontoret for psykiatri i Helsedirektoratet viser at det er på daghjemssektoren vi har fått den største tilveksten siste år. I 33 daghjem var det ved årsskiftet i alt 903 barn. Det er 128 plasser mer enn året før. I tillegg kommer 72 barn som er dagplassert i internat, en økning på 40.

I alt var det pr. 31. desember 1969 i godkjente institusjoner og i privatpleie og familiepleie 6 556 personer under åndssvakeomsorg. Tallet på personer i privat- og familiepleie er gått ned fra 585 til 500, mens plassene i institusjoner har økt med 265. I landets 15 sentralhjem er tilveksten bare 14 plasser, og det samlede pasienttall er 3 300. I 70 mindre åndssvakehjem var det 1 696 pasienter, 84 mer enn ved forrige årsskiftet, og i ettervernshjem 31 klienter, omtrent uforandret. Vernet verksted hadde 54 klienter, men her har det skjedd en tilvekst på nyttåret. I alt omfatter oppgaven 122 institusjoner.

Stortingskrav til staten etter befaringer

I en innstilling fra Stortingets sosialkomité som ble lagt fram 17. mars, blir Sosialdepartementet bedt om å komme med en melding for Stortinget om retningslinjer og målsetting for den videre utbygging av åndssvakeomsorgen.

Bakgrunnen for dette krav fra stortingskomitéens side, er befaringer ved Statens to sentralinstitusjoner for åndssvake, Emma Hjorths Hjem i Sandvika og Klæbu pleiehjem ved Trondheim.

Staten må forplikte seg til å gi bevilgninger over statsbudsjettet slik at de to sentralinstitusjonene for åndssvake kan fylle de krav man med rimelighet kan stille til institusjoner av denne type, mener sosialkomitéen. Resultatet av forhandlingene om fylkenes overtakelse av institusjonene skal forelegges Stortinget.

Sosialkomitéen krever overfor Sosialdepartementet at det blir ordnet med tilfredsstillende bemanning ved Emma Hjorths Hjem og Klæbu Pleiehjem, og påpeker at en rekke nye stillinger som institusjonene selv hadde foreslått, ikke er anbefalt av

Førsterett til voksenopplæring!

Voksenopplæring er et av dagens ord. Majoriteten av alle nålevende voksne har ikke fått den skoleutdannelse som dagens ungdom får. Derfor skal det tilbys en fullverdig kompensasjon gjennom voksenopplæring som skal nå alle som vil ta del i den.

— Vi er enig i at dette er et rettferdig krav. Men da krever også rettferdigheten at de som på grunn av handicap slett ikke har fått noen tilfredsstillende undervisning i skoleårene skal være de første til å dra nytte av disse økte muligheter for voksenundervisning, skriver fil. dr. Richard *Sterner,* formann i det svenske Riksförbundet för Utvecklingsstörda Barn (FUB) på lederplass i forbundets tidsskrift FUB-kontakt.

Sterner beklager at retten til voksenopplæring ikke er sikret i den svenske åndssvakelov, men hevder at det er desto viktigere å kjempe for denne rett. Samfunnet må gi støtte til folkehøgskolekurser for utviklingshemmede og andre former for voksenopplæring. Vi må kreve at også pleiepersonalet må få opplæring for dette treningsarbeid.

FUB-formannen advarer mot å tro at dette bare gjelder en liten gruppe i befolkningen. I hvert årskull voksne finnes det et hundretall utviklingshemmede som i skolealderen enten ikke fikk noen undervisning i det hele fordi det ikke fantes noen skole for dem eller fordi de hørte til de «gjemte og glemte» — eller som «hang med» i normalklasser eller hjelpeklasser uten at det hjalp dem særlig meget.

---

sosialdepartementet. Personalet ved Klæbu Pleiehjem må styrkes både når det gjelder pleiere, pleiemedhjelpere og fritidsledere.

Australsk 5-årsplan regner med frivillig innsats

Myndighetene i Vest-Australia har lansert en 5-årsplan for åndssvakeomsorgen. Den forutsetter en statlig investering på 5 millioner australske dollar — 40 millioner norske kroner — og et samarbeid

med de frivillige organisasjoner om velferdstiltak.

Vest-Australia har et innbyggertall på 800 000, derav er litt over halvparten konsentrert i hovedstadsområdet omkring Perth. Landet har ett stort åndssvakehjem. Claremont Mental Hospital, hvor omlag 400 psykisk utviklingshemmede pasienter i alle aldre blir tatt hånd om, nærmest på oppbevarings-nivå.

Frivillige organisasjoner har særlig arbeidet for opplæring av utviklingshemmede barn, men 5-årsplanen dekker service-tiltak for alle anldre, også aldershjem.

Da «5-årsplanen for psykisk utviklingshemmede» ble lansert, uttalte Vest-Australias helseminister, G. C. MacKinnon bl. a.:

«Jeg tror ikke noen regjering i verden kan eller bør forsøke å løse de psykisk utviklingshemmedes problemer alene. Det er nødvendig med samarbeid med foreldrene, og med interesse og støtte fra samfunnets side. Hvis myndighetene alene stelte med disse sakene, ville man oppleve vilkårlige avgjørelser som satte de menneskelige hensyn til side.»

Den australske åndssvakeomsorgsplanen er utarbeidet av en kommisjon som helseministeren oppnevnte i juni 1968. I kommisjonen var også frivillige organisasjoner representert.

Misnøye med Israels lov om åndssvakeomsorg

Under den internasjonale åndssvakekongress i Jerusalem i oktober 1968 ble det opplyst at den israelske stat snart skulle få sin åndssvakelov som bl. a. ville innføre offentlig registreringsplikt for alle psykisk utviklingshemmede i landet. Myndighetene skulle ha ansvar for at de registrerte fikk den nødvendige hjelp.

Loven om omsorg for psykisk utviklingshemmede personer ble vedtatt i Knesset, Israels Parlament, i juni 1969, og de viktigste punkter i loven er følgende:

1. Sosialministeren kan i samråd med finansministeren pålegge enhver kommunal myndighet å sørge for serviceinstitusjoner i omsorgen for psykisk utviklingshemmede.
2. Registrering: Enhver lege, lærer, sosialarbeider etc. (men ikke foreldre) er pliktige til å underrette Sosialdepartementets representant i distriktet om at en bestemt person etter deres mening er psy-

kisk utviklingshemmet. Representanten vil bringe saken inn for sosialkomitéen som skal sjekke detaljer og avgjøre hvilke hjelpetiltak som i hvert enkelt tilfelle er nødvendig.

Statens ansvar falt bort

Den israelske foreldreorganisasjon for åndssvakeomsorgen AKIM, har overfor myndighetene gitt uttrykk for sin misnøye med et par av lovens hovedpunkter. AKIM minner om at lovutkastet hadde en passus som i realiteten gjorde Staten ansvarlig for åndssvakeomsorgen. Det var sterk motstand mot dette, spesielt fra finansdepartementet, som fryktet for at det ville bety en altfor tung økonomisk byrde for regjeringen dersom staten overtok alt ansvar.

AKIM er også misfornøyd med Sosialdepartementets meget elastisk formulerte forpliktelser til å pålegge lokale autoriteter å bygge institusjoner eller sørge for annen nødvendig service. Ingen detaljer er blitt fastsatt, ikke engang en tidsfrist for slike avgjørelser.

Til tross for disse mangler har den israelske foreldreorganisasjon godtatt loven som den legale basis man hittil har mangler, og AKIM håper at senere lovendringer vil rette opp manglene.

Pengemangel

AKIM som driver storparten av de institusjoner som finnes innenfor israelsk åndssvakeomsorg i dag, har store finansielle vansker på grunn av sparsom offentlig driftsstøtte. Det opplyses i siste nummer av organisasjonens blad, «AKIM Tidings», at selv viktige stillinger i institusjonene er ubesatt fordi stat- og kommunestøtte ikke blir gitt. AKIM oppfordrer sine medlemmer til et fast månedlig fadderskapsbeløp for å hjelpe elever og pasienter i daghjem og beskyttede verksteder.

Støtt åndssvakesaken med Deres bidrag!

Drikk

TETLEY TE

MASCOT

Tobakk — Frukt — Sjokolade

v/ Hotell Vic

PORSGRUNN

OLAF B. TERJESEN

Aut. Rørlegger

Nøtterøy — Tlf. 20 848

TERMOSTATER
MÅLEAPPARATER
REGISTRERPAPIR

Solberg & Andersen A.s

Hansteensgt. 5 - OSLO - Tlf. *44 19 85

B. DAHL

Grefsenveien 12 - Tlf. 21 00 17

Tobakk - Frukt - Sjokolade
Ukeblader - Aviser

Si det med blomster fra

LA FRANCE

BLOMSTERFORRETNING

Tlf. 46 46 20, Hegdehaugsveien 23, Oslo

Etablert 1908

La oss ta vasken

NØTTERØY VASKERI

Henter og bringer

Nøtterøy — Telefon 22 446

R. G. LIOR — METALLSTØPERI

Strandveien — Rælingen

Telefon Lillestrøm 71 17 77

THOROLF KRISTIANSEN

Kjøtt - Fisk - Kolonial

Åsheim - Ås

Telefoner: Ås 16 - 154 - 371

Vel assortert i dagligvarer

BRØDR. DALBAK A/S

Kobber- og Blikkenslager

Kilen – Tønsberg - Telefon 12 336

BRUK SPESIALISTEN!

All slags sandblåsing av glass, trepanel, møbler og metaller.

Over 20 års erfaring.

TRYGVE ORFJELL

Normannsgt. 31 - Tlf. 68 45 70

ALL FYSIKALSK BEHANDLING

Også i hjemmene

LILLEMOR JENSEN

Bestumveien 61 — Telefon 55 93 05

Statsaut. sykegymnast

PER PEDERSEN

Malermester

Gamlevn. 12 - Tønsberg - Tlf. 20 182

STØTT

ÅNDSSVAKESAKEN

Fysisk fostring må omfatte alle - også sengeliggende pasienter

Gode foredrag og saklige innlegg til tross — det var likevel den *visuelle* opplevelsen som kommer til å bli husket lengst fra Samordningsrådets vårkonferanse i Oslo 12. mars. Filmer og lysbilder ga en overbevisende illustrasjon av ukuelig vilje, pågangsmot og oppfinnsomhet når det gjelder fysisk trening av psykisk utviklingshemmede.

At det nytter å drive idrett og kroppsøving kunne ingen være i tvil om etter å ha sett STUI-filmene fra idrettslekene på Bakkebø og skitrening på Venabu, og lysbilder om hjelpemidler på ski for cerebral paretikere.

Sterkest inntrykk gjorde kanskje filmen fra Oslo Observasjonshjem og fysioterapeut Iris *Solheims* kommentarer til trening av de hardest rammede med fysisk handicap i tillegg til psykisk utviklingshemning. Det som for den ene er en bagatell, kan være en personlig seier og en stor prestasjon for en annen pasient. Som når to barn etter tre års intens trening greier å reise opp i sittende stilling — uten hjelp.

Samordningsrådets formann Olav Kr. *Strømme* ønsket de 250 deltakerne velkommen ti lkonferansen som ble holdt i den nye Misjonsaulaen i Akersgaten. I sin åpningstale pekte statssekretær Per *Høybråten* på at fysisk fostring er et sentralt emne i omsorgen for de funksjonshemmede, etterat det i altfor lang tid har vært et forsømt felt. I dag er alle klar over hvor nødvendig den fysiske fostring er, og den voksende forståelse har ført til tiltak både ved og utenfor institusjonene. Kravet om fysisk fostring er et spørsmål om likestilling, og erfaringene har vist at slike aktiviteter er et viktig ledd i selve behandlingen, i tillegg til den glede og inspirasjon det gir elevene.

Sommerlekene med landsdeltakelse de to siste årene, og Trymlekene som i vinter ble arrangert for tredje gang, er glimrende tiltak. Men vi kan ikke slå oss til ro med det som er gjort, sa statssekretæren som ga Samordningsrådet honnør for at saken ble tatt opp til drøfting. Han håpet konferansen måtte gi inspirasjon og trekke mange fler inn i arbeidet.

BILREK.
Bjørn Rist & Co.
Telefon 1 574 - Kirkenes
Telegr.adr.: «Bilrek»
Opel - G.M.C. - Bedford - Vauxhall - Chevrolet
Oljer - Bensin - Bilgummi - Rekvisita - Forsikring

ALF RUSHFELDT
BAKERI — KONDITORI
Tlf. 91 329 - KIRKENES - Tlf. 91 329

ALT I VARME og SANITÆRANLEGG
Aut. Rørleggerfirma
OSVALD SIVERTSEN
Gamleveien 1 - Vaulen - STAVANGER

Fylkesbilene i Nord-Trøndelag
Hovedkontor i Steinkjer

SPERRE MEK. VERKSTED
Start og manøver kompressorer
Ellingsøy — Sentralbord 36 711

LAURITZ ANDERSEN
Gullsmedforretning
Innehavere:
Magda Andersen og Elsa Andersen Utne
Kirkegt. 10. Stavanger. Telefon 21 251

JESPER JOHNSEN
Malermester
Lindahlsbakken 4
Stavanger Tlf. 26 962

Glassmester Simon Hogstad
KONGSBERG
ALT I GLASSINNSETNING
Tlf. nr. 12, forretningen, Storgt.
Tlf. nr. 963, verkstedet, Raumyhr

AAS KAFETERIA - KIOSK
v/riksv. 10 (Drammen—Kongsberg)
38 km fra Drammen, 3,5 km fra Kongsberg
Småretter - Smørbrød - Kaffe - Camping
Anledning til fiske — Tlf. Kongsberg 1142

JOHN KLIPPEN
URMAKER
Storgaten - Egersund - Tlf. 91 618
Filial: Vigrestad - Tlf. 87 307

Bygningsfirmaet
GILLESTAD A/S
Aut. Hovedentreprenør
Sola — Stavanger
Telefoner: 50 725 - 50 656

JONAS WALDELAND
Byggefirma
Nytorget — Telefon 26 588
Stavanger

LEIF W. HANSEN & CO.
Gullsmedforretning
Prostebakken 2 — Stavanger
Tlf. 25 209

STAVANGER SANDBLÅSING
Jarlevn. 10 - Hillevåg
Telefon 29 647

FINN MIDBØE
Aut. rørleggerforretning
Lagårdsvn. 65 — Stavanger
Telefon 21 548

Konferansens hovedforedrag ble holdt av idrettskonsulent Gunnar *Mathiesen* og er gjengitt i egen artikkel i dette nummer av Hjertebladet. Ordstyreren Knut *Werner* rettet etter foredraget en varm takk til Gunnar Mathiesen for det utrettelige arbeid han har nedlagt for den fysiske fostring av åndssvakeomsorgens elever. Det finnes ikke et menneske her i landet som har gjort så mye som han på dette felt, sa Werner.

Under en rundebordskonferanse ble ulike sider av den fysike aktivitet, planlegging, utdannelse av instruktører og resultater av trening lagt fram og diskutert. Områdeoverlege I. *Gimse,* Åkershagan, mente at den ideelle bemanning er en idrettsleder, en fritidsleder og en fysioterapeut i teamarbeid innen hvert område. Idretsleder Gunnar *Sedberg,* Bakkebø, la fram resultatet av nye fysiske prøver på Bakkebø, mens idrettsleder Ole Bjørn *Steinmoen* ved Statens ungdoms- og idrettskontor orienterte om aktivitets- og anleggssitasjonen ved våre institusjoner. Alfred *Græsli,* formann i Sør-Trøndelag Støttelag for åndssvake, pekte bl. a. på at de sengeliggende åndssvake kanskje har størst behov for fysisk fostring. Når bare et fåtall av våre åndssvakeinstitusjoner har idrettsinstruktører, kan noe av årsaken være manglende pågang og krav fra ledelsens side, mente han. Ikke engang landets største åndssvakehjem, Klæbu Pleiehjem, har instruktør for fysisk fostring.

Under debatten ble det spurt om fysisk trening kunne redusere medisinforbruket ved hjemmene. Overlege Gimse svarte at både idrettsaktivitet og all annen aktivitet minsker bruken av beroligende midler. Selv de mest rebelske oppfører seg ganske normalt under et langrenn på ski. Det ble ellers pekt på at bare de kjekkeste kan delta i idrettsleker og konkurranser. Hva med de dårlige?

Idrettskonsulent Mathiesen opplyste at også idrettslekene og skikursene har fått et noe dårligere klientell etterhvert, og vi kommer til å gå lenger ned ettersom vi får øvelse.

— Ellers kan man jo diskutere om det er bare de kjekkeste som blir med, sa Mathiesen. Til et skikurs på Venabu ble det anmeldt fire deltakere og tre ledere fra et bihjem. Vi syntes det var en uvant sammensetning, men det viste seg at de fire deltakerne var så urolige elever at de måtte ha nattevakt. De tre lederne måtte få assistanse for å greie jobben sin.

Konferansen munnet ut i en henstilling til myndighetene som er gjengitt på side 1 i dette nummer.

A/S BUSSTRAFIKK

SKIEN

ROLF GROTH

Kjøtt og Pølsevarer

N. Bankegt. 6 — Telefon 1615

Halden

INGV. A. OLSENS EFTF.

Berger Rosenvold

Herreekvipering - Alt i Herreartikler

Skien — Tlf. 22 509

Aut. SAAB-forhandler —

AUTO-SERVISE

Langbryggen 5 - Halden - Tlf. 3019

Salg — Service

HOLMS TOTAKTSERVICE

Plastbåter — Outboards etc.

Ing. Bjørn Holm

1760 Berg st. - Tlf. Halden 83 443

ADELGATENS SERVICE-SENTER

Inneh.: Helge Holmen

Bensin - Olje - Vask - Smøring

Halden — Telefon 84 346

Benytt

Halden Komm.

Installasjonsforretning

Alt i elektrisk

Wiels Plass Telefon 82 950

Spesialforretning for ungdom

BJØRN'S BOUTIQUE

Violgt. 8 - Halden - Tlf. 84 408

ÅLGÅRDS AUTO A/S

Aut. DATSUN-forhandler

Sandnes — Tlf. 64 251

MOSS MOTOR COMPANY A/S

Aut. VOLVO-forhandler

Moss — Tlf. 53 883

KÅRE LODE

Lastebiltransport — Kranutleie

Sandnes - Tlf. 61 768

THOR AUTOSERVICE

Spesialverksted for understellsbehandling

Gråtenmoen - Skien - Tlf. 20 940

SØRUM SAMVIRKELAG

VARERUTE HVER LØRDAG

Telefon 51

BERNH. AARSETH

Ur — Optikk — Foto

Lyskopieringsanstalt

Ålesund Tlf. 22 626

BRØDR. DREVIK

Alt i Fisk

Ålesund Tlf. 22 840

Utveksling av metodiske erfaringer innen kroppsøvingsfaget for psykisk utviklingshemmede

På konferansen om fysisk fostring for psykisk utviklingshemmede i Oslo den 12. mars i år tok jeg opp spørsmålet om et organ hvor man kunne utveksle erfaringer innen dette fagområde. Jeg henviste til at man praktisk talt ikke hadde noe litteratur om dette emne i Norden samtidig med at det heller ikke finnes et fagtidsskrift.

Representanter fra Statens ungdoms- og idrettskontor så seg ikke i stand til med kontorets nåværende bemanning å løse dette problemet. Det ble imidlertid fremhevet at det var et stort behov for måter hvor fagfolk innen idrettssektoren kunne kommunisere

For min egen del vil jeg få tilføye at den som i dag starter opp med systematisk gymnastikk- og/eller idrettsarbeid for åndssvake barn og ungdom, føler seg ganske hjelpeløs nettopp fordi fagområdet er så nytt slik at man ikke kan dra nytte av andres erfaringer.

Samordningsrådets formann, Olav Kr. *Strømme,* gjorde oppmerksom på at «Hjertebladet»s spalter sto åpne for de som ville bidra med stoff også innen dette fagområde. Det er vi meget glade for. Jeg for min del skal lage en del mindre artikler om svømmeopplæring for psykisk utviklingshemmede som jeg håper «Hjertebladet»s redaksjon kan finne plass til.

Jeg ber også andre fagfolk som arbeider innen denne sektor som idretsledere, fysioterapeuter og lærere skrive om sine erfaringer eller komme med meningsytringer av verdi for vårt videre arbeid.

Målet må bli at stadig flere betrakter seg som spesielt interesserte fagfolk innen denne viktige gren av opplærings- og trivselstiltakene for våre psykisk utviklingshemmede.

Tore Gulbraar.
Lærer.

Samfunnets servicetilbud

II

Av overlege Chr. Lohne Knudsen, Helsedirektoratet

Utbyggingen hittil er foregått etter retningslinjene i landsplanen av 1952, og i intimt samarbeid mellom stat, fylker, kommuner, samt en rekke frivillige helseorganisasjoner og andre humanitære organisasjoner og lag. De frivillige organisasjoner koordinerer sin innsats gjennom Samordningsrådet for åndssvakesaken i Norge. Alt i alt er det siden frigjøringen investert vel 250 millioner kroner fra private og offentlige kilder som det fremgår av tabell 2. Uten det intime samarbeid mellom de private organisasjoner og det offentlige hadde vi ikke hatt den store utbygging som har vært større enn for noen sosialmedisinsk gren i noen periode i vårt land.

De samlede driftsomkostninger 1945—69, dekket av stat og fylker, utgjør ca. 920 millioner kroner.

Statens andel av investeringer og av driftsutgifter for hvert år siden frigjøringen fremgår av tabell 3.

Utbyggingen fra 1945 til 1969 fremgår av tabell 4, som viser at vi 1. juli 1945 hadde 495 pasienter under omsorg i to sentralhjem og et mindre åndssvakehjem. Utbyggingen gikk langsomt de første 5 år til ånds-

Tabell 2. *Totale investerings- og driftsutgifter til åndssvakeomsorgen 1945—1969.*

	Investering ca. mill. kr.	Drift
Organisasjoner og private ..	51	—
Kommuner	17	—
Fylker	17	550
Lån til oppføring av ikke-statlige åndssvakehjem hvor renter og avdrag dekkes over kurpengene	70	—
Staten	100	370
	255	920

svakeloven trådte i kraft 1. juli 1950. Da var 760 under omsorg. Siden har utbyggingen skjedd med betydelig raskere fart. Pr. 1. januar 1969 var det etter foreløpige oppgaver 6 376 åndssvake under omsorg, og pr. 1. januar 1970 regner vi med nær 6 700 under omsorg.

Tabell 3. *Bevilgning over statsbudsjettet til åndssvakeomsorgen.*

Terminene	Investering	Drift
1945—46	0	321 900
1946—47	0	850 400
1947—48	370 000	1 185 600
1948—49	200 000	1 643 200
1949—50	117 000	2 005 500
1950—51	47 400	2 668 700
1951—52	450 000	1 741 100
1952—53	822 000	3 882 800
1953—54	1 725 300	5 309 900
1954—55	2 420 000	4 541 400
1955—56	2 703 000	4 874 900
1956—57	3 192 500	4 939 900
1957—58	3 460 500	6 544 600
1958—59	4 260 800	7 626 000
1959—60	7 903 300	10 778 500
2. halvår 1960	3 099 500	7 003 500
1961	8 055 900	10 461 200
1962	7 962 500	18 845 400
1963	7 858 300	27 272 000
1964	7 264 600	32 290 700
1965	8 167 500	32 355 600
1966	5 090 000	36 509 000
1967	5 633 500	42 820 100
1968	7 860 000	46 334 000
1969	10 715 000	59 035 700
	99 378 600	371 541 600

Behovet

Hvor mange psykisk utviklingshemmede antas å trenge åndssvakeomsorg eller med nye ord å trenge omsorg eller helsevern for psykisk utviklingshemmede?

Helt sikre oppgaver har man ikke. Hvert område har imidlertid sitt områdekartotek for åndssvake, ledet av områdeoverlegen. I dette kartotek registreres alle på venteliste, alle som er opptatt i omsorg, samt alle som er skrevet ut av omsorgen.

Fra områdekartotekene sendes melding til Sentralkartoteket for åndssvake, ledet av overlege O. B. Munch, Emma Hjorths hjem. Siden Sentralkartoteket ble opprettet i 1946 er det registrert nær 10 000. En god støtte for registreringen ligger i den bestemmelse at alle åndssvake som når skolepliktig alder, 7 år, og som ikke kan opptas i skole på grunn av psykisk utviklingshemning, skal meldes av skolestyret til den offentlige lege på stedet.

Med utgangspunkt i Sentralkartotekets oppgaver, og på grunnlag av undersøkelser i flere norske fylker og ved forskjellig metodikk (ved Munch, Engedal, Magerøy, Rasmussen, Sem-Jacobsen o. a.) sammenlignet med utenlandske statistikker og beregninger er man kommet frem til at vel 3,5 promille av befolkningen eller 13—14 000 individer i vårt

Tabell 4. *Antall pasienter under åndssvakeomsorgen 1945—1969.*

	I sentral-hjem	I andre åndssvake-hjem	I daghjem	I privat-pleie	I alt under omsorg	Pr. 10 000 innbygg.
1. juli 1945	480 (2)	15 (1)	0	0	495	1,6
1. juli 1950	664 (5)	96 (3)	0	0	760	2,4
1. januar 1952	738 (6)	158 (20)	0	53	949	2,8
» » 1954	985 (7)	354 (21)	80 (1)	88	1 507	4,4
» » 1956	1 007 (8)	730 (31)	115 (2)	113	1 965	5,8
» » 1958	1 354 (9)	730 (36)	180 (5)	161	2 452	6,9
» » 1960	1 647 (12)	959 (46)	230 (7)	223	3 059	8,4
» » 1961	1 723 (12)	1 138 (48)	250 (9)	251	3 362	9,3
» » 1962	1 990 (13)	1 199 (49)	282 (11)	276	3 747	10,3
» » 1963	2 251 (15)	1 304 (53)	318 (12)	328	4 201	11,5
» » 1964	2 483 (15)	1 361 (53)	383 (14)	384	4 611	12,5
» » 1965	2 775 (15)	1 425 (55)	457 (16)	402	5 057	13,6
» » 1966	2 981 (15)	1 488 (60)	529 (16)	443	5 441	14,6
» » 1967	3 130 (15)	1 514 (61)	602 (20)	498	5 744	15,3
» » 1968	3 206 (15)	1 619 (64)	687 (26)	478	5 990	15,8
» » 1969	3 286 (15)	1 641 (65)	864 (30)	585	6 376	16,6*
» » 1970	3 300 (15)	1 727 (73)	1 029 (34)	500	6 556	

I parentes er oppført antall institusjoner. *) Foreløpige tall.

land trenger åndssvakeomsorg hele sitt liv eller en del av livet.

Men man er fullt klar over at jo mere aktivt man går inn for behandling,opplæring og sosial og arbidsmessig rehabilitering eller rettere habilitering, desto flere vil kunne klare seg ute i samfunnet slik at tiden under åndssvakeomsorg bare blir en fase i deres liv.

Ut fra denne aktive og optimistiske målsetting antar man nå at en fullt utbygget differensiert åndssvakeomsorg vil omfatte ca. 3 promille av befolkningen eller 11—12 000 individer, hvorav antagelig ca. 4 000 i sentralinstitusjoner, og resten i mindre åndssvakehjem, privatpleie, dagsinstitusjoner, beskyttet arbeidsvirksomhet og ettervern.

Hovedlinjene i den fremtidige utbygging

må støtte seg på disse grovere behovsberegninger og på mere detaljerte oppgaver som forhåpentlig vil komme fra overlege Munch og medarbeideres hånd for Akershus, og fra overlege Rasmussen og medarbeidere for Trøndelagsfylkene, og også fra

de utvalg som ifølge sykehusloven skal fremlegge fylkenes utbyggingsplaner.

Men utbyggingsproblematikken og planleggingen dreier seg ikke lenger bare om nye plasser og om behovsdekning for plasser. Dette var det viktigste for 15—20 år siden da plassnøden var rabiat, og innsikten i hva man kunne yte var langt mere beskjeden enn i dag.

For bare 10—15 år siden var åndssvakeomsorgen en fortrinnsvis pleiepreget omsorg, og kravene ble stillet deretter. Idag er den den mest multidisiplinære sosial-medisinske gren som engasjerer en lang rekke faggrupper, særlig på de medisinske, pedagogiske og sosiale områder. Dette skyldes de vitenskapelige fremskritt både innen basalfag og empirisk forskning de senere år, og den praktiske utnyttelse av ny erkjennelse på de medisinske, psykiatriske, genetiske, biokjemiske, psykologiske, sosiologiske, pedagogiske, sosiale, habiliteringsmessige og en rekke andre områder.

Midt under en hurtig utbygging av denne omsorg i Norge med ca. 3—400 nye under omsorg pr. år, står man derfor overfor den oppgave at forholdene må søkes lagt best mulig tilrette for å nyttiggjøre seg de fremskritt som er nådd hittil og som man tør regne med i fremtiden.

Dette krever en nytenkning innen institusjonsplanleggingen og planleggingen for hele omsorgen.

Mindre enheter

Man er klar over at avdelingene ved våre sentralinstitusjoner må gjøres *mindre* i fremtiden, og at man trenger rikelig med barenhage-, skole- og arbeidsterapilokaler, treningsog attførings- (habiliterings) verksteder og beskyttet arbeidsvirksomhet av mere industriell karakter, idretts- og mosjonsanlegg, forsamlingssaler, rom for hobbyvirksomhet og meget annet i det åpne samfunn en sentralinstitusjon bør representere.

Man er også klar over behovet for en bred poliklinisk virksomhet, gjerne i samarbeid med den barne- og ungdomspsykiatriske poliklinikk som i Østfold, men iallfall i områdets kommunikasjonsmessige sentrum (sentra), og helst nær eller i et sentralsykehus, og med en liten observasjonsavdeling.

Videre er man klar over at det trenges *flere mindre* åndssvakehjem, delvis av annen karakter enn de vi har nå.

I de større befolkningssentra ned til 10—15 000 innbyggere trenges

det flere og mere differensierte dagsentra for barn og for voksne og lokaler for beskyttet industriell virksomhet. Disse eksternatinstitusjoner vil vel i løpet av noen år ta hånd om kanskje en tredjedel av omsorgens klientell.

Det er også nødvendig med flere ettervernshjem, pensjonater, weekend-hjem og andre institusjonsformer, og en vesentlig utbygging av ettervernet.

Alt dette er man klar over, men usikkerheten og uenigheten begynner når man skal realisere intensjonene. Derfor holdt Sosialdepartementet ved Helsedirektoratet i samarbeid med Samordningsrådet for åndssvakesaken i Norge, Åndssvakeomsorgens bestyrerforening og Norske Arkitekters Landsforbund et tverrfaglig seminar i september 1969 om anlegg av institusjoner for psykisk utviklingshemmede. Rapporten fra dette seminar kommer i bokform, og vil kaste verdifullt lys over problematikken.

Personale

Jeg vil så gå over til samfunnets servicetilbud. på personalfronten.

Antall personale av forskjellige kategorier pr. 1.1.1968 fremgår av tabell 5.

Den kan kanskje ved et overfladisk blikk synes forholdsvis tilfredsstillende med 1 personale pr. 2 pasienter. Erfaringen viser at dette er alt for lite hvis vi sikter mot en aktiv, en optimal omsorg. I barne- og ungdomspsykiatrien regner man med mere enn 1 personale pr. pasient i institusjonene.

Ser vi nærmere på personalopp-

Tabell 5. *Personale ved åndssvakeomsorgen pr. 1. januar 1968.*
(Pasienttall 5 513 + i privatpleie)

	Hoved-stilling	Bi-stilling
Leger	12	15
Psykologer	5	4
Sosialkuratorer	17	3
Pedagoger	30*	4**
Småbarnspedagoger	73	
Arbeidsterapeuter, arbeidsledere, instruktører	237	3
Fysioterapeuter	10	6
Off. godkjente sykepleiere	116	2
Pleiere (medhjelpere) med pleier/hjelpepleierutd.	154	
Pleiere, hjelpepleiere, pleiemedhjelpere uten pleier/hjelpepleierutdannelse	1 052	2
Avd.hjelp, avd.piker	189	1
Adm.- og kontorpers.	122	9
Kjøkkenpersonale	213	3
Vaskeripers. oldfruens pers.	150	8
Fyrhuspersonale	56	1
Håndverkere	34	
Pers. i gårdsbruk, gartneri	35	
Annet personale	180	16
Personale i alt	2 739	77

*) pr. 1/6-68: 78. **) pr. 1/6-68: 59.

gaven, finner vi at det på legefronten pr. 1. januar 1968 var 12 leger i hovedstilling og 15 i bistilling. Situasjonen er ikke vesentlig endret i dag. Flere stillinger står på lønnsbudsjettene, men det mangler søkere.

Det springer i øynene at situasjonen ikke er mere tilfredsstillende når det gjelder psykologer og sosialkuratorer (sosionomer).

Etter Helsedirektoratets overslag trenger vi for en fullt utbygget åndssvakeomsorg ca. 75 leger (i Danmark har man i dag 90), et lignende antall psykologer og ca. 150 sosialkuratorer (sosionomer). Det avhenger i høy grad av den generelle utdannelsessituasjon for disse faggrupper om vi etterhvert skal kunne knytte det tilstrekkelige antall av dette høyt kvalifiserte fagpersonale til åndssvakeomsorgen.

Uten å gå i detalj for hver enkelt personalgruppe er det grunn til å peke på det store antall ukvalifisert avdelingspersonale, hele 1 052 uten noen utdannelse på feltet, mot bare 324 med utdannelse, hvorav 54 vernepleiere, 116 sykepleiere og 154 med pleier/hjelpepleierutdannelse.

Selv om mange av det ukvalifiserte avdelingspersonale er hjertevarme og engasjerte personer, som har ervervet seg erfaring og dyktighet, er det klart at det kreves en betydelig opprustning på personalfronten, ikke bare kvantitativt, men i ennå høyere grad kvalitativt. Dette er sentralt hvis vi ønsker å gi våre psykisk utviklingshemmede de beste betingelser i en klientsentrert omsorg.

I erkjennelsen av dette fastsatte Sosialdepartementet i juni 1963 regler for *3-årige skoler for vernepleiere* i åndssvakeomsorgen, en utdannelse på linje med de treårige skoler for sykepleiere, men selvfølgelig med en noe annen fagkrets.

Fjerde vernepleierskole i år

I dag har vi 3 vernepleierskoler, — på Emma Hjorths hjem, på Nærlandheimen og i Oslo Åndssvakeomsorg, — og i 1970 åpnes en på Klæbu. Hver skole har en årlig kapasitet på 20. Det arbeides også med planer for en skole i Tromsø. Kapasiteten vil da nå opp i 100 pr. år.

I mars 1966 fastsatte Sosialdepartementet regler for *1-årig skole for hjelpepleiere* innen åndssvakeomsorgen på linje med annen hjelpepleierutdannelse, men også her med en noen annen fagkrets. De skoler vi har i dag har en årlig kapasitet på 45. I løpet av de nærmeste år antas det at man vil få hjelpepleierskoler ved ytterligere 3-4 sentralinstitusjoner. Kapasiteten vil da nå opp i ca. 100.

For annet personale — sosialkura-

torer, arbeidsledere, bestyrere, pedagoger m. m. — arrangeres det kortvarige kurser i Sosialdepartementets regi.

Andre servicetilbud fra samfunnets side kunne vært omtalt, som den polikliniske virksomhet under åndssvakeomsorgen med 372 klienter i 1967, og med tidrøvende tidlig-diagnostikk og rådgivende virksomhet, annen tidlig-diagnostikk og registrering, spesialopplegget for Følling-barn ved Oslo Åndssvakeomsorg, samarbeidet med barne- og ungdomspsykiatriske poliklinikker, med andre spesialiteter, med helse- og andre sosiale, pedagogiske og medisinske organer, koordinerings- og integreringstiltak i relasjon til annen omsorg for funksjonshemmede og i forhold til det åpne samfunn og meget mere.

Den som har opplevet samfunnets service-tilbud eller manglende service-tilbud for de psykisk utviklingshemmede de første år etter frigjøringen — ingen relevant lovgivning, ingen adekvat økonomisk ordning, ingen landsplan eller lokale planer for utbyggingen, intet strukturert administrativt opplegg, bare ca. 500 pasienter i passiv pleie i delvis kondemnable bygg, — den føler en dyp glede over utviklingen frem til i dag.

Men når det er sagt, må vi ydmykt innrømme at vi har den lengste vegen igjen, ja det virker ofte som om kløften mellom det vi yter og det vi vet vi kunne yte blir stadig bredere. For målsettingen, frontlinjen, er skutt stadig lenger frem, særlig i det siste decenium, og vi vet den vil skytes ytterligere frem i årene som kommer.

Planleggingen må på en elastisk måte ta hensyn til dette, og samfunnets service-tilbud må følge opp så lang forholdene tillater.

Det vil også bidra til den mentalitetsendring vi så hårdt trenger i vårt ambisiøse, utdannelseskrevende klatresamfunn, en revurdering og en ny erkjennelse av hvert enkelt medmenneskes verdi og rettigheter, en respekt for hans verdighet som menneske og medborger. Da vil et optimalt service-tilbud fra samfunnet bli en selvfølgelighet.

Landet Rundt

Finnmark, Troms og Nordland

Ved Trastad Gård har det vært drevet forsøk med undervisning i skolelandskap siden 1962. Flere lærere arbeider samtidig i den store skolesalen, og elevenes valg av aktiviteter har gitt positive resultater både når det gjelder sosial utvikling og frigjøring av skapende evner.

Virksomheten har vært drevet i Forsøksrådet for skoleverkets regi, og Forsøksrådet er kommet til den konklusjon at en stor gruppe av klientellet på Trastad er opplærings- og undervisningsmodne, både på det teoretiske og praktiske plan.

Området Hemmoen ved Vensmoen i Saltdal skal eksproprieres og brukes til boligfelt, fortrinnsvis for funksjonærer på Vensmoen åndssvakehjem.

Nord- og Sør-Trøndelag

Leksvik kommunestyre har vedtatt å bygge et åndssvakehjem til 1,8 millioner kroner på kommunens eiendom Myran Ytre i Leksvik. Når fylket har gitt sin godkjenning, går planen ut på å bygge fire hybelhus og et sentralbygg med plass til ialt 32 pasienter.

Brålia Åndssvakehjem på Byneset skal utvides med et tilbygg mot vest i to etasjer og innredet sokkeletasje. Tilbygget vil inneholde arbeidsstue, skolerom, lege- og tannlegekontor, syrom, tekjøkken m. m.

Sogn og Fjordane, Bergen og Hordaland

Bergen Røde Kors Barnehjelp forteller i sin årsmelding for 1969 at arbeidsoppgavene siste år har vært konsentrert om det nye sentret på Christiegården for psykisk utviklingshemmede barn. Daghjem, skole og poliklinikk ventes ferdig i løpet av våren.

I Nordfjord har valget for plassering av den nye åndssvakeheimen stått mellom Innvik, Sandane, Nordfjordeid, eventuelt Bryggja.

Sygruppen «Spre solskinn» i Bergen har vært en av de mest trofaste støtter for Åndssvakesakens Forskningsfond. Nylig mottok fondet et nytt bidrag på 2000 kroner fra sygruppen ved fru Herborg Dahl.

Telemark

Dagsrudheimens svømmebasseng er tatt i bruk, til udelt fryd for alle elevene. Opptakten til egen gymnastikk- og svømmehall ble i sin tid tatt av foreldreforeningen med støtte av idrettsforeningen. Foruten 1,6 millioner kroner bevilget over statsbudsjettet, ga Telemark fylke

150 000 og Statens Ungdoms- og Idrettskontor 100 000 kroner. I tillegg kom fylkeskomitéen for åndssvakesaken med innsamling på 200 000 kroner.

I Kongsberg er det dannet et støttelag for åndssvake for Kongsberg og distriktet. Formann er Kåre Eid, Hvittingfoss, og nestformann Helle Arhnfelt.

Buskerud og Vestfold

Utbyggingen ved Fossnes sentralhjem fortsetter, og Stokke bygningsråd har godkjent planene for utvidelse av hjemmets terapibygg med en C-fløy. Tilbygget får en brutto grunnflate på 260 kvm.

Støttelaget i Drammen har hatt 20 årsjubileum. Siden starten er det samlet inn over 1 million kroner til åndssvakesaken.

Akershus

Emma Hjorths Hjem har fått sin egen hytte, «Solknatten». Den ligger i de herligste omgivelser i hjertet av Vestmarka, ikke lenger unna hjemmet enn at man kan ta daglige utflukter dit når anledningen byr seg. Det var barnehagelærer Solveig Godske som tok initiativet i hyttesaken, og det er meningen at «Solknatten» skal være til glede og nytte først og fremst for de dårligste av Emma Hjorth-beboerne.

Oslo

Åndssvakeomsorgen i Oslo er interessert i å kjøpe en rekke gårdbruk på vestsiden av Oslofjorden i tilknytning til den nye sentralinstitusjonen som skal bygges på Vardåsen i Asker. Ass. overlege Gunnar Spansdahl opplyser at det på hvert gårdsbruk skal bo og arbeide åtte gutter og en betjening på fire. Gårdbrukene skal ikke være gjennomgangssted for guttene, men bli deres fremtidige hjem.

På Oslo Støttelags årlige basar sa formannen, Ragnhild Schibbye i sin åpningstale at basaren er Støttelagets sikreste og beste inntektskilde. Vanligvis resulterer den i over 100 000 kroner hvert år, og pengene blir hovedsakelig brukt til planlegging av nybygg. Med ferdige planer kommer man hurtigere i gang når nytt skal bygges.

Østfold

Pasientvennene i Moss arbeider godt, og i den nye kursplanen for utdannelse av pasientvenner inngår institusjonsbesøk på Orkerød. Gruppen av pasientvenner ved Orkerød teller 12 medlemmer. Både bestyrer og det medisinske personale betrakter pasientvennenes virksomhet som verdifullt og utviklende for de barna som sjelden eller aldri får besøk.

G. I.

ALT

I TRELAST

Frognerseteren

Bruk

Postboks 44 Økern - Oslo 5

Telefon 67 29 94

KVITESEID SPAREBANK
Kontortid 9-4 - Lørdag 9-13
Filial: Vrådal hver onsdag 11-14
Kviteseid

ØRDAL GARTNERI
NARDOSLETTA — TRONDHEIM
Telefon 35 304

BRØDR. SØRUM
Aut. Rørleggerforretning
Kjøpmannsgt. 11
Trondheim — Telefon 28 800

MELØEN MEK. VERKSTED
Kristiansund N. — Tlf. 71 838
Monteringer og Motorreparasjoner

KR. AMVIK
Landhandleri
Hvalstad
Telefon Asker 78 13 91

HOBBYSENTERET O. AUNE
Dronningens gate 19
Trondheim — Telefon 30 333

A/S BYGGTEKNIKK
Kjøbmannsgt. 8 — Sentralbord 20 080
Trondheim

Besøk
FASETTEN KAFETERIA
Jarleveien 8 — Trondheim
Telefon 25 728

HOLLA SPAREBANK
*
Ulefoss

KAREN STANGELAND
Kolonialforretning
Sola Telefon 50 192

Besøk
AUTOMATEN KAFETERIA
Kjøpmannsgt. 41
Trondheim — Telefon 25 266

BRØDR. LØNNHEIM
ENTREPRENØRFORRETNING
Kristiansund N — Telefon 73 023

HJELDES MEK. VERKSTED A/S
Skips- og Industrireparasjoner
Trondheim - Telefon 21 924

KRISTIANSUND LETTMETALL A/S
Karosserifabrikk
Busser - Godsvogner - Kjølevogner
Renovasjonsvogner
Kristiansund N. — Telefon 77 411

DIESELKRAFT A/S
Elgesætergt. 2 - Sentralbord 19 630
Trondheim

ANDERS LØCHEN FOGTH
Spesialforretning i briller og kikkerter
Søndre torv, Hønefoss
Telefon 21 437 — Hønefoss

MOBILSTASJONEN
Skarbøvika
Bensin — Olje — Service
Ålesund — Telefon 24 825

KONGSBERG
I nye moderne lokaler i byens sentrum finner De banken vår
Vi ser fram til Deres Besøk
Hilsen
SANDSVÆR SPAREBANK

ARNE BØE & SØNN
Inneh.: Alf Bøe
Malermester
Bolette Wiesesgt. 3
Stavanger — Tlf. 24 549

SKEDSMO AVFALLSENTRAL
Fjellhammerv. 19, Strømmen. Tlf. 71 27 77
Kjøper jern, metaller, filler og flasker til dagens priser. Opphugging og demontering av større maskiner og lignende.
Henter Listeført skrapjernslev.d. *Henter*

A. H. EIDAL
Moderne møbler — Radio — TV
Nesbyen

ELEKTRO-SERVICE
K. J. Myrabø
RADIO — TV — ELEKTRISK
Åndalsnes

VÆRKS KROA
Fina Servicestasjon og Kaffeteria
Inneh.: Kåre Skaia
Froland Verk pr. Arendal — Tlf. 38 246

AGDER METALLVAREFABRIKK
Stenklev, Arendal — Tlf. 21 227

LAASTAD & CO. A/S
Volvoforhandler
Haugesund — Tlf. 27 565

STABIL PERSIENNEINDUSTRI
Arendal — Tlf. 33 176
Alt i
Markiser - Persienner - Rullegardiner

FINN AARSHEIM
Murmester
Nedstrandgt. 50 — Stavanger
Telefon 24 198

TRANSPORTSERVICE A/S
Langtransport - Distribusjon
Formidling - Samlasting
Oddervn. 5, Arendal - Tlf. 23957, 24877

VENNESLA FYSIKALSKE INSTITUTT
Inneh.: Fysioterapeut Svein Haugland
Vennesla — Telefon 39 401

MATSENTERET A/S
Alt i dagligvarer
Dronningensgt. 5-7, Sandefjord
Tlf. 62 286

Karmsund Karosseri & Lakk
Lakkering · Nybygging - Reparasjoner
Servicevogn
Haugesund - Telefon 25 578

Alt i Kolonial - Melk - Brød
TORSGATENS KOLONIAL A/S
Kristiansand S. — Tlf. 23 583, 23 634

E. JONASSEN & CO.
Kristiansand S.
Delikatesseforretning — Daglig nylaget fiskemat
Telefon 22 433

OLE PETTER KULIEN A/S
Byggmester
Kristiansand S. - Tlf. 10 215

EGERSUND FRYSERI A/S
Egersund — Sentralbord 91 511

MØREVULK A/S
Alt i dekk — Vulkanisering
Kristiansund N — Tlf. 72 174

KIRKELANDETS HUSHOLDNINGSFORRETNING
Etablert 1888
Alltid noe nytt i «Foreningen»
Kristiansund N. – Telefon 71 226

MICHAEL SCHAU OG SØNN
Telefon 23 160 — Hamar
BLIKK- OG KOBBERSLAGERVERKSTED
Ventilasjon — Varmluft — Vifter — Migthy plate
Aluminium takrenner og nedløp

BRØDR. HOLSTAD A/S
Murmester — Entreprenørforretning
Råde — Telefoner 74 029 — 74 099

HAFSLUND VULK A/S
Utfører banepålegging - Avbalansering
Omlegging - -Reparasjoner
Isevn. 59 - Sarpsborg - Tlf. 67 452

A/S BRANMEK
Åsgårdstrand — Tlf. 81 099
Sveising - Montering - Skisservice
Mek. Verksted

KARL JOHANSGATENS BENSINSTASJON
Bensin - Oljer - -Service
Sarpsborg — Telefon 53 506

A. OPSAHLS EFTF.
Gunnar Erichsen
Kjøttforretning
Telefon 86 20 94 - SKI

Når De reiser gjennom Sarpsborg er
MATSTOVA OG PER GYNTHAGEN
på Torget spisestedet

H. C. BJØRNSTAD
Alt i Kolonial
Greåker — Telefon 61 278

Besøk
RESTAURANT FORUM
Sluttede selskaper mottas
Sarpsborg — Telefon 52 160

HUNDSTAD LANDHANDLERI
Assortert Landhandleri
Anders Western - Tlf. 80 Røyse
Kull - Koks - Kunstgjødsel - Kraftfor
og malervarer - Forøvrig alt i kolonial
Fryserbokser tilleie

Spesialforretning i elektriske
HUSHOLDNINGSAPPARATER
TØNSBERG ELKJØP A/S
Bragården - Tønsberg - Telefon 12 164

KJELL JOHANSEN
Brensel- & Avfallsforretning
Tønsberg — Tlf. 11 568

A/S TRE OG FLIS
Alt i Gulvbelegg — Parkett
Blomsterdalen — Telefon 76 674

TEKSTIL-GROTTEN
Stoffer for hele familien
Storgt. 1, Fredrikstad - Tlf. 12 823

Bekkestua
Bakeri og Konditori
G. Ringeriksv. 38 - Tlf. 53 61 63
Bekkestua

Murmester
OLE MYKSVOLL
Ø. Stadionv. 39 — Laksevåg
Telefon 60 335

Kongsvinger Barneutstyr
Kongsvinger — Telefon 4846
Spesialforretning for gutter og piker
Avdeling for babysaker

PHILIP HAUGE
AKSJESELSKAP
Elektroteknisk fabrikk
Nesttun pr. Bergen - Telefon 73 354

NILS NILSEN
Tapetserforretning
Fredrikstad - Tlf. 12 794

GRAND CIGARFORRETNING
Piper, Lightere, Sigarer, Sigaretter m.m.
Kommisjonær for Norsk Tipping og Pengelotteriet
Nygårdsgt. 25, Fredrikstad - Tlf. 12 842

RADIO-SERVICE
Service av Radio - TV - Radar
Skipsanlegg
Gressvik, Fredrikstad - Tlf. 27 777

HAGBART JAKOBSEN
Fargehandel
Spesialforretning i maling
Fredrikstad - Telefoner 12 586, 12 556

TRICO
Elsa Schrøder Toft
TRIKOTASJEFORRETNING
Telefon 183 - Privat 121
BRØNNØYSUND

For god — nybrent kaffe
Legg veien om
KAFFESPESIALEN
Storgaten 11 - Tlf. 62 555
Husk kaffe-automaten
Den står til tjeneste døgnet rundt

Ta Deres venner med til
CAFE PALMEN
Svømmehallen
når De skal vise Dem «Det Nye Bergen»

Tenker De på skotøy — Tenk på
Anders Hansen Skotøyforretning
Ortopedi - Skomakeri
Horten — Tlf. 42 122

Asker Damefrisørsalong
Innehaver: Laila Nyborg Gabrielsen
BANKGÅRDEN - ASKER
Telefon 459

VÅLER TREVAREFABRIKK
VÅLER I SOLØR
Telefoner: Elverum 3335 - 3336
VIPPEPORTER FOR GARASJER

Johan Sanengen A/S
Glassmesterverksted — Glass-sliperi
Thorbjørnsensgt. 17
Tlf. 12 501 — Fredrikstad

Lundheim Bensin & Service
Inneh.: Ragnar Håkonsen & Co.
Bensin – Olje - Smøring
Kiosk
Sarpsborgvn. 107 - Fredrikstad
Tlf. 14 439

HERMANN NILSEN
Blikkenslager
Nansetgt. 17 - Larvik - Tlf. 81 918

LUNDS LABRADOREKSPORT
Larvik
Telefoner 84 965 - 81 516

STAVANGER RØKERI
Stavanger — Telefon 23 584

LIMA TRANSPORT
Telex 2287 — Tlf. 28 098 - 27 158
Stavanger

FAG-FOTO
Leif Sørlie
Larvik — Telefon 81 317

A-S OMAR NYQUIST's EFTF.
Skrapjern og metaller en gros
FREDRIKSTAD
Telefon 13 627, 15 612

HAMAR BETONGFABRIKK A/S
Ferdigbetong
Hamar — Tlf. 22 223

Alt i møbler - rimelige priser
SKREIA MANUFAKTURFORRETNING
Åsmund Glemmestad
Telefon 82 377

LØVSTRØM & NERLAND A/S
Herreekvipering
Folkets Hus - Telefon 25 704
Hamar

O. TORJUSSEN & SØNNER
Byggmestere
Telefoner 32 802 - 22 088
Stavanger

JOHS. BØRRESEN
Møbel-, Teppe- og Utstyrsforretning
Gjøvik — Tlf. 71 317

A.S AGROTEKNIKK
Mysen
Telefoner: 1482 - 1538
Alt i maskiner og utstyr for
Jordbruk - Skogbruk - Hagebruk

LUNDEGÅRD & THORESENS EFTF.
Trikotasjevarer - Garn
Sarpsborg — Telefon 52 225

A/S INVENTAR
Spes. innredninger for kaféer, konditorier og hoteller
V. Totenv. 2-4-6, Gjøvik - Tlf. 71 382

KJELL BAKKEN
Byggmester og Entreprenørforretning
Autorisert i gruppe A, B, C1, D1
Moss
Fr. Solies vei 22 - Telefon 57 329

KURANT ARMATUR A/S
Metallstøperi — Belysningsarmatur
Tistedal — Telefon 92 480

NILS VIKEN
Nygard st. pr. Gjøvik
Assortert forretning

OSCAR GRENAGER
Linoleum — Tapeter
Farvehandel — Vindusglass
Halden — Tlf. 82 235

GRILLEN
Kafeteria — Friluftservering
Selskapslokaler
Telefon HOLMESTRAND 51 460
Rådhusgt. 11

JOH. KR. JOHANSEN
Kolonialforretning
Torvet 2 - Halden

Alt i dagligvarer får De i
MOSS MEIERI & HANDELSLAG
Fleischersgt. 15

Susebakke Trævarefabrik
SAG og HØVLERI
Mysen — Tlf. 89 17 00
Dører - vinduer - trapper - innredninger
Høvlet og uhøvlet last

Brødrene Fjeld Elektrisk
Autorisert installatør
Værlegt. 18 — Tlf. 3194
MOSS

H. A. HALVORSEN
Skraphandel
Sarpsborg — Tlf. 53 482

TØNSBERG SEKKELAGER
Inneh.: Gunnar Horn
Jern og metaller kjøpes og selges
Kilen, Tønsberg, Tlf. 14899, priv. 24024

Besøk
A.K.S. KAFETERIAEN
Frokost — Lunsj — Middag
Torget - Tønsberg - Telefon 12 104

GABRIEL ØSTRÅTT
Bilverksted
Telefon 63 097
Sandnes

L. MOGSTAD
Bygnings- og Trelastforretning
Kristiansund N — Tlf. 72 433

ARNE JOHANNESSEN
Bakeri og Konditori
Sandnes — Tlf. 61 651

EINAR JOHNSEN
Kjøtt- og delikatesseforretning
Gulhaug i Botne - Tlf. 51 847

MARTHINSENS KLISJEANSTALT
Urgt. 6 — Telefoner 27 422, 21 173
Stavanger

TRYGVE KOLSTAD
Byggmester
Verdal Tlf. 88 469

Alt i dagligvarer hos
R. GUSTAVSEN A/S
ved Tinghuset
Drammens nye sentrum — Tlf. 83 37 60

REALF GRØDEM
Transportforretning - Entreprenørforretning - Maskinstasjon - Grustak
Bryne — Tlf. 82 114 - 88 711 - 81 753

BRØDR. MYRHAUGEN
Murmestere
Trones — Telefon 63 018
Sandnes

Blåsesand - Vi leverer alle sorter spesialsiktet sand til blåsing, finpussing og filtrering - Leveres i sekker á 50 kg.
BRØDR. HANSEN SANDTAK
Tollnes pr. Porsgrunn - Tlf. 51 246

Benytt
Ludvig Paulsen Bilsentral
BP-stasjonen — Rutebiler
Horten — Tlf. 41 129

Christiansands Babymagasin
Alt for Baby og Barn
Markensgt. 26
Kristiansand S. — Telefon 22 646

FOTOMAGASINET
Film, fremkalling, kopiering, albums, rammer
Dagny Holthe
Amtmann Blomsgt. - DRAMMEN
Telefon 83 38 32

REIDAR SKOMSVOLD
Byggmester
Vestalien — Ugla
Trondhiem — Telefon 59 720

A/S KARMSUND CEMENTINDUSTRI
Alt i «GULVBELEGG»
Haugesund — Telefon 22 689

TEPPELAGERET
Øvre Bakklandet 62
Trondheim — Telefon 31 784
Trøndelags største utvalg i vegg til vegg-tepper

JOHS. SANDVIK A/S
«Skarpsko» traktorkjettinger
Sandvik Vinsjer — Mek. Verksted
Stokke — Tlf. 320

BESØK
Skotterud Gjestgiveri & Kafeteria
Skotterud - Telefon 5309

BRØDRENE KVIA
OFFENTLIG SLAKTERI
Nærbø
Telefon kontor og slaktehus 85 436
Telefon pølseri og butikk 85 127

A/S STOKKE PUKKVERK
Stokke — Tlf. 327
Pukk - Singel - Veigrus

MØBLER & LYS A/S
Alt i Møbler og Lamper
Sellebakk — Tlf. 14 341

SKAL DE KJØPE
SOVEROMSMØBLAR?
Sjå då først våre modeller.
Desse er Srilfulle - Prydfulle og Praktiske
Skogen Møbelfabrikk A/S
Rødland — tlf. Velandsnes 60 b

TANGEN BENSINSTASJON
Inneh.: Thomas Olsen
Smøring - Oljeskift - Vask
Motorvask - Tektyl
Understellsbehandling utføres
Tistedal - Tlf. 92 270

BILEIERE!
Vi har alltid nye og ferske batterier til Deres bil. Har De vansker med radiatoren? Benytt vårt radiatorverksted,
FEVANG BATTERISERVICE
Moveien 4 - Sandefjord - Tlf. 63 274

EVENSEN & EVENSEN
Aut. Entreprenørforretning
ALT I MUR - TRE - BETONG
Tlf. 52 147 — Lillehammer

A-S BETONGRØR
SPILLUM I NAMDALEN
Produksjon av: betongrør 4—18 tommer, kulvert 60—120 tommer. Kumringer, Septik tanker. Nopsasten i flere farver.

TRÆLEBORG BAKERI A/S
Tønsberg — Telefon 12 423

STORGATENS KAFE
Anbefales som et meget godt spisested
Tønsberg — Tlf. 13 909

KJELL H. THOMASSEN
Byggefirma
Hafrsfjord
Stavanger Tlf. 55 943

KARL HOLM
Slakter og Pølsemakerforretning
Arendal — Tlf. 21 134

Halfdan Falcks Bokbinderi
Innbinding — Protokollverksted
Tlf. 21 530 — Bodø

DRECHSLERS PARFYMERI
Bijouteri — Portefølje
Sortland

Skotøymagasinet
Telefon 3076
ÅRNES
Skotøy - Herreekvipering
Sportsartikler - Møbler

ANNA PINERØD
Ass. Kolonial
Lisleby — Telefon 14 270

ÅRNES FOTO
HANS IHLE
Atelier for:
Brudebilder - Familiebilder - Barnebilder
Portretter osv.
Telefon 3248 — Årnes

Alle veier fører til
SLAKO A/S
Supermarkeder
Tolvsrød pr. Tønsberg
Tlf. 25 357 - 25 358

«DE TRE NØSTER»
Garn - Trikotasje - Kjoler
Tlf. 82 194
Skreia og Lena

STANGE ELEKTRISKE
Elektrisk forretning
Aut. installatør
Tlf. 31 430 — Stange

FREMKALLING — KOPIERING
Den beste service, hurtigste levering til rimeligste priser får De når De sender Deres filmer til
Døhlens Fotolaboratorium
Strømmen

ALVHILD JØRGENSEN
Håndarbeider - Garn - Brukskunst
NOTODDEN
Tlf. 11 693

LASKEN KOLONIAL
Dagligvareforretning
Lasken, Sandefjord — Tlf. 75 045

LILLESTRØM KONFEKSJON
LILLESTRØM
HERRE-, GUTTE- og PIKEKLÆR

MØLLER MØBLER
Spjelkavik — Telefon 39 300

EINAR ØVERLI
Trelasthandler
Hamar — Tlf. 23 692

EIVIND J. ALHAUG
Entreprenør
Hamar — Tlf. 22 954

De får mange tips ved en rundtur i vår forretning. — Gå innom
SIG. BERGERSEN
Nittedalsgt. 19, Lillestrøm, Tlf. 71 13 03
Glass - Stentøy - Kjøkkenutstyr -
Damevesker - Parfyme - Leketøy

Gresvik Elektriske Forretning
Alt i elektrisk
Aut. installatør
Gressvik Telefon 27 265

SVERRE MAGNUS GISET A/S
Optiker
Hamar — Tlf. 21 230

SÆTRANG FOTO
Alt i fotoartikler
Torggt. 32, Hamar — Tlf. 23 754

BRØDRENE SKÅRET
Elektrisk monteringsverksted
Hamar — Tlf. 25 621

EINAR BERGESEN
Bakeri — Conditori
Telefon 23 — Nesna

HAMAR KJØLESERVICE A/S
Postboks 306 - Verksted: Grønnegt. 2
Hamar — Tlf. 22 502

BESØK
SANDBAKKENS KAFE & KIOSK
Nydal — Hamar
Tlf. 38 131 - 38 132

HAMAR RØRLEGGERBEDRIFT A/S
Aut. Rørlegger
Skolegt. 12, Hamar — Tlf. 23 024

SKOGVEIEN AUTO A/S
Bilforretning — Mobilstasjon
Bensin - Olje - Service
Hamar — Tlf. 22 090

GODT UTVALG I DAME- OG HERRESKOTØY

VALKYRIEN SKOMAGASIN A/S
Valkyriegaten 3 - Tlf. 46 34 64
OSLO

NILSENS UTSTYRSFORRETNING
Eftf.: Trygve Morstad A/S
Telefon 52 187 — Sarpsborg

Byens eldste spesialforretning i utstyrsvarer — *Sengeutstyr - Dekketøy - Gardiner - Portierer - Gulvtepper*

Asker Møbeltapetserverksted
Asker
Fabrikasjon av båtseter, båtputer og møbler
Tlf. verksted Asker 79 91 02
Møbelforretning i Heggedal, tlf. 79 72 52

JOHAN P. BJØRNSETH
Frukt & Tobakk
Ålesund — Telefon 22 081

B Gravdahls Kjøttforretning
Lier
Telefoner 84 60 41 - 84 62 02

Velkommen til
DUVAL KAFÉ A/S
Kongensgt. 3—5, Skien — Tlf. 23 670
Middag - A la carte - Smørbrød

SIGVART SIGVARTSEN
Stenhuggeri
Lierbyen — Tlf. 84 65 33 - 84 69 48
Monumenter - Heller - Bygningssten

LEIF STAVE
Murmester
Ålesund — Telefon 22 676

P. HASSELØ & CO.
Kolonial - Sild - Fisk - Glass - Krustøy
Tingvoll — Tlf. 71

A/S BUSSBYGG
Bilgummi — Karosserifabrikk
Hovedforhandler for Brigsteon bilgummi for Møre og Romsdal
Hovedforhandler for NSU biler
Hovdenakken — Tlf. 19

VOLKSWAGEN

Østbye Pedersen Auto A.s

Skien — Sentralbord 20 092

O. K. ELEKTRISKE

Aut. installatør i Stavanger og Hetland
Stavanger — Telefon 22 096

RADIATORSERVICE A/S

Solandsbakken 4
Stavanger Telefon 21 476

A/S WIKENE

Elektrisk forretning
Nytorget — Stavanger
Telefon 21 280

L. HVIDING

Likkistefabrikk
Stavanger - Telefon 28 772 - 36 479
Begravelsesbyrå Telefon 28 772
Privat telefon 36 758

MANDALS SPAREBANK

Mandal

*

Etablert 1840

Ved besøk i TVEDESTRAND
anbefales min kafé

Trygve Arentsen & Co.

Bakeri og Konditori

«LOTUS»

Damefrisersalong
N. Kleivegt. 16
Stavanger Tlf. 20 943

HAUKERØD BENSINSTASJON

Sandefjord
Telefoner: 75 025 - 75 313

LYNG DROGERI — SYKEARTIKLER

Egersund — Telefon 91 895

ERLING OUTZEN

Bakeri & Konditori
Molde — Telefon 51 348

JOHAN L. KVARME

Frukt & Tobakk
Steinkjer — Telefon 61 895

TORGER NAVERSEN

Aut. Rørleggerbedrift
STAVANGER
Telefon 23 383

Universitetsbibl. i Oslo
avd. Norsk Pedagogisk
Studiesamling
Observatoriegt. 1
O s l o 2

SKI BYGG

Telefoner: 86 10 19 - 86 10 37

Bygningsartikler

Tønsberg Stål- og Sveiseservice A.s

Vi utfører alt i

Stålkonstruksjoner

Kilen – Tønsberg – Telf. 12 5 42

Grafia Boktrykkeri, Oslo